Ducháček, Otto

[Martin, Robert; Martin, Éveline. Guide bibliographique de linguistique française]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1974-1975, vol. 23-24, iss. A22-23, pp. 260-261

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/100497
Access Date: 16. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

zařadit do studie souvislejší. Autoři všechny své poznatky bohatě dokládají rozborem výslovnosti různých generačních i sociálních vrstev sovětského obyvatelstva a své závěry opírají i o hodnocení kvantitativní.

Z uvedených prací poznáváme, že výslovnostní norma spisovné ruštiny se dík demokratizaci spisovného jazyka dostala do značného pohybu, jenž vede na jedné straně ke sbližování jazyka mluveného s jazykem psaným, na druhé straně ke stále výraznějšímu posilování role konsonantů (včetně přibývání konsonantických fonémů — vznik měkkých *k'*, *g'*, *ch'*, měkkých *ž'*, *š'*) a ubývání míry informace, již přinášejí vokály (výrazná redukce vokálů, při níž se různé fonémy realizují stejnou hláskou). K poznání tohoto procesu nedostačují jen metody tradiční — poslech výslovnosti vybraných jedinců, doplněný někdy experimentem, neboť nedávají možnost sledovat větší kolektivy a jsou náročné na zpracování. Za těchto okolností se sovětští lingvisté uchýlili k metodě méně obvyklé, ke sledování a poznávání výslovnosti pomocí dotazníku, který je jednotlivými informátory vyplňován. Tuto metodu osvětluje závěrečný oddíl knihy *Razvitije fonetiky*. Autoři M. V. Panov, G. A. Barinovová, N. E. Il'jinová a S. M. Kuz'minová tu mluví o tom, jak byl dotazník sestavován a kódován, i o tom, jak se ověřovala hodnověrnost získaných údajů. Vzhledem k tomu, že jde o metodu, jež by mohla být aplikována i jinde, všimneme si těchto výkladů blíže:

Vlastní dotazník obsahoval otázky na ty případy, kde existuje ve výslovnosti kolísání. Vzhledem k tomu, že dotazník měli vyplňovat i zcela neškolení mluvčí, byly dotazy formulovány co nejjednoznačněji a tak, aby měl mluvčí možnost výběru z možných záznamů výslovnosti. Základní části dotazníku byla předeslána část týkající se osobnosti informátora, kde se sledovaly ty momenty jeho života, jež by mohly mít na výslovnost vliv (věk, sociální postavení, vzdělání i místo, kde je nabyl, místo narození, místo, kde prožil dětství, i místa, kde po delší dobu žil, sociální postavení rodičů a jejich rodiště, kontakt informátora s mluveným spisovným jazykem).

Před přípravou dotazníku bylo třeba vyřešit základní otázku: je možné, aby uživatel hodnotil a poznával správně svou výslovnost, nebude poplatný psané podobě slova? K odstranění tohoto nebezpečí byly do dotazníku zavedeny ověřovací otázky na výslovnost slov, u nichž je grafika jiná než výslovnost, ale jež nevykazují kolísání (např. kost' — (*kost*)). Kromě toho se pravdivost ověřovala také zvláštní skladbou otázek a celkovým rozsahem celého dotazníku, jenž byl mimořádný (768 položek). Výsledek práce, dotazníky vyplněné informátory různých věkových a sociálních skupin (s vyloučením mluvčích dialektických), se pak kódovaly pro strojové zpracování. Důležitější než technické otázky zpracování jsou však problémy hodnověrnosti získaného materiálu. Byla ověřována u skupiny dvou set studentů filologie, jejichž přednes vět obsahující slova z dotazníku byl zaznamenán a podroben pečlivému rozboru. Stejná skupina studentů vyplnila i dotazníky, takže bylo možno u tohoto rozsáhlého vzorku rozdíly mezi skutečnou výslovností a představou o ní dobře sledovat. Rozdíly pramenily někdy z ne zcela totožného hodnocení méně vyhraněné realizace mluvčím a posluchačem, záleželo však i na frekvenci obou variant a na tom, do jaké míry jsou výrazně odlišné. Projevil se i jistý vliv pravopisu. Vcelku se však v obou materiálech zachovávaly obdobné proporce a v podstatě stejné relativní pořadí jednotlivých typů výslovnosti. Přesnost dotazníkového materiálu je dána především samým jazykem. U variant, jež nejsou vázány pozičně, byly rozdíly obou souborů minimální (i necelá 4 %), u variant pozičně vázaných se rozdíly podstatně zvětšují. S vědomím těchto rozdílů je třeba k materiálu přistupovat.

Celkově se dotazníková metoda ukázala i pro sledování výslovnosti jako výhodná: umožnila poznat výslovnost většího počtu osob v různých lokalitách při zachování poměrně jednotné stylové roviny, a to i u mluvčích, kteří se jinak vyjadřují spisovným jazykem jen sporadicky, a při vhodném prověření výsledků lze takto získané poznatky pokládat za objektivní. Rozbory těchto materiálů jsou reprezentativní a přesvědčující. Počin sovětských lingvistů obrátit pozornost na současné jazykové dění ve zvukovém plánu jazyka a aplikovat na tuto oblast sociolingvistický pohled spolu s netradiční metodou je třeba jen přivítat.

Marie Krčmová

Robert Martin—Éveline Martin: **Guide bibliographique de linguistique française**, Paris, Klincksieck, 1973, 186 p.

Cet ouvrage est une excellente bibliographie sélective destinée à l'usage des jeunes linguistes. Il en faut apprécier le choix bien prémédité des œuvres citées ainsi que les brèves analyses critiques, très instructives et pertinentes qui suivent les dates bibliographiques complètes. Nous trouvons également utiles des indications codées qui portent sur la nature de l'ouvrage (manuel, étude, ouvrage de consultation), sur son utilité, et sur son importance.

Pour montrer la richesse des informations offertes au lecteur, citons la division de l'ouvrage:

généralités (ouvrage d'initiation et de base, encyclopédie et terminologie linguistique, histoire de la linguistique), linguistique structurale (distributionalisme, fonctionalisme, glossématique, tagmémique, etc.), linguistique guillaumienne, générative et transformationnelle, pluridisciplinarité (contact entre la linguistique et d'autres disciplines scientifiques: sémiologie, psychologie, neurologie, mathématiques, statistique, mécanisation, information). — La partie consacré à l'étude synchronique du français moderne comprend plusieurs sections: phonétique, phonologie, orthographe, sémantique, lexicologie, lexicographie, formation des mots, grammaire, stylistique et versification. Dans la partie intitulée „Linguistique historique du français", on trouvera des ouvrages qui traitent de l'histoire de la langue française et de ses périodes, du latin classique (histoire, dictionnaires, grammaire, phonétique, stylistique, vocabulaire), vulgaire, chrétien et médiéval et enfin des langues romanes. Une partie spéciale s'occupe des bibliographies générales, spécialisées et celles de textes.

L'ouvrage est complété par une liste de principales revues et par les index des auteurs (des ouvrages cités) et des notions. Ces index, ainsi que la table des matières très détaillée, rendent le guide bibliographique de M. et Mme Martin d'une consultation très commode.

Les quelques centaines de références bien classées et commentées seront d'une grande utilité pour tous les jeunes romanistes, particulièrement pour les francisants.

Finissons notre petit compte rendu en félicitant les auteurs et en les remerciant de leur excellent ouvrage.

Otto Ducháček

Denis Girard: **Linguistique appliquée et didactique des langues.** Paris, Armand Colin, 1972, 167 pp.

Le livre est un recueil d'articles et de conférences que l'auteur a écrits ou faites entre 1963—1967. La première partie concerne la méthodologie, la deuxième la pédagogie (l'organisation de la classe), la troisième la formation et le perfectionnement du professeur de langue. D. Girard choisit le mot de „didactique" des langues, envisageant l'enseignement des langues, basé sur une conception scientifique, pour désigner une discipline indépendante et non une sous-branche de la linguistique appliquée.

Quant à la méthode directe du début du 20e siècle, il lui reproche de ne rien indiquer sur le contenu du cours ni sur sa progression. C'est surtout la linguistique du 20e siècle qui, portant sur la langue contemporaine, a une influence décisive sur l'enseignement des langues. Bloomfield, sans le savoir, a créé la linguistique appliquée à l'enseignement des langues, celle-ci donnant la priorité à la langue parlée. La langue étant envisagée comme moyen de communication, le dialogue devrait être le point de départ dans le cours pour les débutants. Parmi les problèmes psychologiques de l'enseignement des langues celui de la motivation est un des plus importants. Chaque professeur de langue devrait avoir une solide préparation linguistique, et l'auteur d'une méthode pareillement. Car celui-ci doit choisir parmi de nombreuses recherches linguistiques ce qui lui paraît pour l'enseignement le plus utile. D. Girard, analysant la méthode directe et des méthodes audio-visuelles, souligne que la méthodologie audio-visuelle a „fortement contribué à rénover l'enseignement des langues en essayant de lui donner des bases scientifiques" (p. 31). Même dans la méthode directe, l'emploi exclusif de la langue étrangère n'a pas été pris à la lettre puisqu'on pratiquait aussi la traduction et on n'excluait pas la grammaire. La linguistique moderne a donné à l'enseignement une description scientifique de la langue contemporaine permettant ainsi la comparaison de langues. La pédagogie audio-visuelle prend le dialogue en situation comme point de départ, tandis qu'autrefois le dialogue était l'aboutissement du travail. Le support visuel permet la compréhension sans emploi de la langue maternelle, ce qui permet d'éliminer les interférences.

La linguistique behavioriste insistait sur la nécessité de créer des automatismes de la langue parlée. C'est pourquoi dès 1941 Fries et puis Lado propagent à Michigan la méthode structuraliste en faisant du „pattern drill" la base de l'enseignement. Mais, contre la programmation mécaniste de l'école monostructuraliste américaine, D. Girard défend l'utilisation du dialogue. C'est par exemple le centre audio-visuel de Saint-Cloud, le B.E.L.C. à Paris et aussi l'université de Zagreb qui prennent le dialogue pour le point de départ.

Dans l'enseignement des langues, on enseignait autrefois des mots en dehors du contexte. Plus tard on a découvert la nécessité du contexte et actuellement on propage l'enseignement des structures. Elles deviennent aussi l'objet de différents travaux. A côté de la première étude américaine théorique sur les exercices structuraux (il s'agit du numéro spécial de l'International Journal